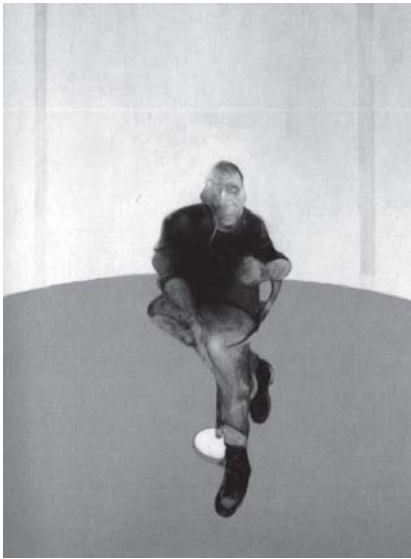

Josep Maria Pascual i Sabé

Historiador de l'Art

Comentari exposició retrospectiva

Entendre la pintura de Francis Bacon (1909-1992)

Wikimedia Commons
Francis Bacon: *Estudi per a un autorretrat. Tríptic. 1985-86.*

Al Museo del Prado de Madrid aquests últims mesos s'ha pogut visitar una gran exposició dedicada a Francis Bacon, pintor anglès que morí el 1992 a Madrid. El text no és una crònica de l'exposició ni una biografia de l'autor. Simplement una presentació de Francis Bacon i la seva obra. Una vida i una obra molt relacionades, no es pot entendre una sense l'altra. Seria possible, en alguns moments, dir que la seva obra ens permet resseguir la vida del pintor.

Quan ens trobem davant d'una pintura de Francis Bacon ens poden venir un seguit de sensacions, personals i úniques per a cada espectador. Però tot i així hi ha alguns elements que serem capaços de veure tots en les obres de Bacon: l'interès per la figura humana, la violència en tots els sentits, l'espai, la tradició. Tot són elements que intentarem explicar.

La pintura de Francis Bacon és tan personal que ens és impossible englobar-la dins de cap dels moviments artístics del segle XX. I l'hem de situar en el conjunt d'artistes del moment sense una adscripció a cap moviment artístic.

Francis Bacon neix el 1909 al si d'una família anglesa establerta a Dublín. Allà viurà durant un temps amb quatre germans més. Quan esclati la Primera Guerra Mundial la família es traslladarà a Londres on el pare entrarà a formar part de la War Office. A partir d'aquest moment la família no tindrà una residència fixa i anirà voltant entre Anglaterra i Irlanda. El 1926 Francis Bacon és expulsat de casa pel seu pare al ser sorprès vestit amb roba de la seva mare. Aquest va ser el final de la paciència del pare, després de ser expulsat de l'escola i

comentaris de la seva família dient de Francis Bacon el molt que podria semblar-se a una noia.

L'homosexualitat intuïda pels familiars serà manifestada posteriorment, no sols en la seva vida sinó també en la seva pintura. Els seus amants i les seves relacions sexuals apareixeran en les pintures. La relació que mantindria amb George Dyer fins el suïcidi d'aquest el 1971 es reflexa en *George Dyer en un mirall (1968)*, i un cop mort també en realitzarà una col·lecció de retrats de record. També de la relació amb John Edward, que durarà fins a la mort de Bacon i en serà el seu hereu, en tenim un seguit de retrats com *Retrat de John Edward (1988)*.

En el moment de posar-se davant d'una tela i voler pintar utilitza diferents elements; un serà el coneixement d'una persona propera a la que retratarà, però serà un retrat personal i sempre realitzat sense el model a davant, només utilitzarà fotografies del retratat. Bacon tindrà sempre a mà dos llibres de fotografies que li serviran per poder plasmar d'una forma més personal certs elements de la persona. Un exemple serà el llibre de fotografies d'E. Muybridge, on hi ha un estudi del moviment en

fotografies. Bacon el farà servir per descriure el moviment en les seves obres. L'altre llibre és de K.C. Clark *Positioning in Radiography*, que tracta de radiografies de la cara i de com s'ha de col·locar el pacient per aconseguir la radiografia desitjada. Aquest llibre serà utilitzat per representar la cara d'angoixa i patiment que pateixen els personatges de les seves obres. Les fotografies seran reactivadores d'idees a l'hora de treballar amb elles, dirà una vegada Bacon.

L'expulsió de la llar familiar el porta a Londres, on comença a treballar. Bacon no tindrà mai una escolarització oficial ni infantil ni artística. Tindrà asma de petit i haurà de compensar amb classes particulars fins als setze anys la impossibilitat d'assistir a classe durant molt de temps. Aquest aspecte autodidacta es veurà reflectit en la seva pintura.

Durant el 1927-1928 viatjarà a Berlín i París on s'hi estarà diversos mesos. Allà coneixerà un nou ambient marcat per la permissivitat de la República de Weimar; i després el món bohemi de París i el Montparnasse. És en aquesta època que rep alguns encàrrecs d'interiorisme, que al tornar a

Londres el 1929 exposa a l'estudi de Queensbury Mews.

El 1931 trasllada el seu domicili a Fulham Road i abandona progressivament la decoració per dedicar-se a la pintura. És el 1933 que realitza la seva primera gran obra *Crucifixió 1933* que serà reproduïda a *Art Now*, de Herbert Road.

El 1934 presenta la seva primera exposició individual en la Transition Gallery, Sunderland House. Tindrà poc èxit aquesta exposició i anirà deixant la pintura per dedicar-se als jocs d'atzar. El 1936 enviarà diverses obres a l'Exposició Surrealista que seran rebutjades per «insuficientment surrealistes».

El 1944 destrueix quasi tota la seva obra anterior, només se salven deu teles del període 1929-1944. Però, després de la destrucció comença de nou amb la pintura amb el tríptic *Tres estudis de figures juntament a una Crucifixió*, que serà exposada a la Lefevre Gallery a l'abril de 1945, que causarà una gran impressió als espectadors. La pintura en tríptic serà un element característic de l'obra de Bacon. Amb els tríptics busca crear un espai envoltant l'entorn de l'espectador com les pantalles de Cinemascope, per posar-lo en condicions d'accedir immediatament a «la intimitat de la figura davant d'un entorn despullat», també buscarà representar tres moments diferents de la mateixa escena.

Una nova exposició individual el 1949 a la Hannover Gallery, moment en què comença ara a pintar la sèrie de caps, inclosa *Cap VI*, considerada la primera de la sèrie dels papes, i *Cap IV - Home mico*.

El 1951 mor la seva mainadera Jessie Lightfoot, que l'haurà acompanyat durant tots els anys des de que va marxar de la llar familiar.

Serà el 1953 que tindrà lloc la primera exposició individual fora de Gran Bretanya a les Galeries Durlaches Brothers de Nova York. El 1954 participarà a la Biennal de Venècia i aprofita per visitar Ostia i Roma, tot i que no visitarà el retrat d'*Innocenci X* de Velázquez, obra que l'impressiona i de la que en realitza tot un seguit de versions.

Bacon utilitza motius de mestres del passat, com Velázquez i Van Gogh. N'agafarà els motius però ell els transformarà i intentarà transmetre una visió terrorífica i brutal de l'experiència humana i de l'angoixa interior. Així queda demostrat en la sèrie de *Caps* (1949), que es basa en el quadre de Velázquez del Papa Innocenci X. Bacon estudiarà també altres mestres passats com els manieristes, els romàntics i les fantasies dels quadres de William Blake, Füssli, o El Bosco, que tant l'impressionen. Altres fonts d'inspiració que utilitzarà Bacon en les seves obres seran de la literatura antiga grega en especial les tragèdies d'Esquil, *Oresteia*. Però també del segle XIX com les obres de T. S. Eliot, *Swerney Agonistes* que donaran peu a diverses obres. Així, agafarà personatges arquetípics de la literatura, però també de la mitologia i la iconografia cristiana i els recrearà per reflectir una època laica i a la vegada conscient de les atrocitats dels presents.

Dos moments de la pintura i el cinema el marcaran per tota la vida, i també la seva obra, una serà la visió de la infermera ferida amb les ulleres trencades a les escales d'Odessa que apareix en la pel·lícula de Sergei Eisenstein de 1925 *El cuirassat de Potemkin*. L'altre moment d'impacte per Bacon serà la visió del crit de la mare cridant quan li treuen el seu fill a *La matança dels innocents* de Poussin (1630-1631). Aquesta obra la podrà veure en la primera estada a França, 1927-1928, Bacon dirà d'aquest quadre que és

«probablement el millor crit humà mai pintat».

Francis Bacon quan pinta les cares amb la boca oberta té per objectiu reflectir el crit de l'horror. I el que ell desitjaria com diu a les entrevistes amb David Sylvester és el somriure que encara mai ha aconseguit.

El 1962 tindrà lloc la gran retrospectiva a la Tate Gallery de Londres. El dia de la inauguració de l'exposició rep la notícia de la mort de Peter Lacey. Durant el 1963 pintarà *Paisatge prop de Malabata*, en record de Peter

Imatges: Wikimedia Commons
A dalt: Poussin. La matança dels innocents (detall).
A sota: Eisenstein. El cuirassat de Potemkin.

Francis Bacon quan pinta les cares amb la boca oberta té per objectiu reflectir el crit de l'horror. I el que ell desitjaria ... és el somriure que encara mai ha aconseguit.

Lacey, amic que l'havia portat a viatjar a Tànger. Com altres vegades la figura humana té una importància cabdal en la pintura de Bacon i en especial les persones més properes a ell.

La representació de la figura humana serà figurativa, es pot reconèixer, però això no significa que la representació sigui realista. La figura sempre serà distorsionada o només representada en part. També realitza la figura com a excusa per realitzar un altre element completament allunyat a la figura humana.

Bacon desitjarà sempre amb la seva obra provocar a l'espectador. Busca sempre una sensació nova en cada quadre. Ell mateix resumeix l'objectiu de la seva pintura com

«un intent de captar l'aparença en el conjunt de sensacions que aquesta aparença concreta desvetlla en mi».

Amb l'objectiu de provocar a l'espectador també distorsionarà

les figures representades en els seus quadres. Serà amb aquesta distorsió de les figures on el pintor concentra tota la violència del traç, identificant la matèria pictòrica amb la convulsió de la carn. Per això, a vegades Bacon llança grapats de pintura sobre la tela, donant-li forma amb les mans, la brotxa o altres mitjans directes o poc afinats: intenta afirmar la presència en tota la seva «brutalitat del fet».

Combina la pintura a l'oli amb la pintura acrílica de manera que utilitzava la pintura amb base orgànica per la part humana del quadre i la posava en contrast amb els fons inanimats que era pintat amb pintura acrílica de base plàstica. En les seves primeres obres utilitzarà colors llampants que a mitjans dels anys quaranta abandonarà: aleshores la paleta es tornarà més tenebro-

«Només perquè jo he estat el primer a reconèixer que utilitzo fotografies pensa la gent que les he utilitzat molt. Però quan dic que per a mi les fotografies són mers registres, vull dir que no les utilitzo en absolut com a model... Una fotografia, bàsicament, és una manera d'il·lustrar alguna cosa i a mi la il·lustració no m'interessa»

sa. Bacon utilitzarà mètodes tradicionals en la seva pintura però no ho farà de la forma amb què foren creats, sinó que els hi donarà una nova manera de treballar.

Bacon utilitzarà la violència en la pintura, però també serà una violència en la forma de treballar i l'aplicació de la pintura sobre la tela. Treballarà en tallers sense grans pretensions i desordenats, no buscarà mai la comoditat en el taller que buscarà després en els restaurants i hotels. Moltes de les obres que realitzarà les destruirà un cop acabades, ell mai considerarà una tela acabada, perquè ell no les considerarà prou bones com per poder-les exposar i vendre. Bacon pintarà a vegades quan torni a la matinada o ja el matí, després d'una llarga nit en bars i casinos il·legals, pintant fins i tot borratxo. Són exemples de la forma de treballar

de Francis Bacon i la manera de portar la violència als quadres. Caldrà afegir la violència física que desitjarà i suportarà Francis Bacon que també es veurà reflectida als seus quadres arribant sent esgarrifosa.

La violència del seu contingut i la immediata amb què la presenta ataquen la sensibilitat més erudita. Andrew Sinclair, en la seva biografia de Francis Bacon, està convençut que l'art de Bacon reflecteix els seus temps violents, una infantesa a Londres durant la Primera Guerra Mundial, Irlanda en l'època de la guerra civil i la iniciació sexual al llibertí Berlín de Weimar, o Auschwitz i Hiroshima.

«Llegia les entranyes d'aquest mig segle, les polvoritzava i vomitava les seves tres Eumènides en la pintura»,

deia Sinclair referint-se als *Tres estudis de figures al peu d'una crucifixió* (1944)

amb les seves criatures tètriques i distorsionades que Bacon identificava amb les Fúries del mite d'Orestea. Però no tots els autors ho veuen així, altres, com Mark Roskill considera que

«el seu art actua sobre les nostres

sensacions de manera paral·lela, però no perquè les seves èpoques hagin proporcionat la imatgeria i l'estat apropiat».

Serà en aquest any 1962 que pintarà el primer gran tríptic *Tres estudis per una Crucifixió*.

Comença el 1964 una nova amistat amb George Dyer, que serà el seu amant i model en moltes de les seves pintures. El 1965 pintarà el gran tríptic *Crucifixió*.

Una nova gran retrospectiva, aquest cop al Grand Palais de París, entre 1971 i 1972. De nou el dia de la inauguració rep la notícia de la mort d'un amic íntim, George Dyer. En memòria seva pintarà *Tríptic 1971* i més tard afectat per aquesta mort els *Tríptics negres: 1972, 1973, 1974*.

Bacon diu que mai treballa amb esbossos o dibuixos i així ho

explica en una l'entrevista amb en David Sylvester:

«A vegades penso que hauria de fer-ho, però no ho faig. Amb aquest tipus de pintura meva no és de molta ajuda. En realitat, la textura, el color tot el procés de realització, són accidentals, que qualsevol esbos que fes abans només podria donar, com a molt, una espècie d'esquelet de com podria desenvolupar la cosa».

Aquesta és l'explicació que dona Bacon en vida, però un cop mort en el seu taller es van trobar més d'un dibuix preparatori i llistat d'obres o elements per a ser representats. Bacon parla d'accident de la seva pintura, això és una manera de veure-la, per ell la pintura és un accident, fruit de l'atzar, ell no pot intervenir en la manera de veure la pintura a l'inici i com acabarà al final. El treball surt instintivament sense la intervenció de la pròpia actitud.

Una altra característica de la pintura de Bacon és la representació en els quadres de caixes espacials prismàtiques col·locades segons mitjans de la pintura tradicional, com una prolongació de l'espai de l'espectador. Moltes vegades s'ha intentat veure en aquestes caixes una metàfora existencial dels espais anònims i desolats. Però no és així, són espais que pertanyen a l'espectador abans que a la figura, és un mitjà per donar distància entre la pintura i l'espectador. Igual que farà Bacon obligant a totes les obres que tinguin un vidre i un marc daurat.

Durant una visita a Madrid el 1992 per visitar a José Capello, que realitza contra els consells del seu metge, haurà de ser hospitalitzat per una pneumònia agreujada per l'asma, i morirà d'un atac de cor el 28 d'abril. Ironies de la vida acabarà els seus dies en un hospital acompanyat per una monja, de jove se'n va allunyar però el cercle es tancarà amb el seu retorn a la religió al llit de mort.

Aquests poden ser alguns dels fets més importants de la vida de Francis Bacon que ens poden ajudar a entendre millor la seva pintura. Però cal una visió més extensa, que aquí no ens permet, per comprendre la complexa personalitat i vida de l'artista.